

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора

Коваль Тамари Іванівни на дисертаційне дослідження

Процької Світлани Миколаївни на тему

„Комп’ютерно орієнтована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів”

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті

Актуальність обраної теми. Розвиток інформаційного суспільства як в Україні, так і у світі в цілому ставить перед вищою освітою нові вимоги до майбутніх фахівців, що наближають їхню професійну підготовку до європейських стандартів. Особлива увага приділяється формуванню професійної компетентності як однієї з вимог до сучасних фахівців, важливим складником якої є професійно-педагогічна компетентність. Це стосується і учителів-філологів, попит на яких постійно зростає.

За таких умов одним із шляхів модернізації професійної підготовки майбутніх учителів-філологів постає впровадження в освітній процес закладів вищої освіти (ЗВО) інноваційного змісту та комп’ютерно орієнтованих форм, методів і засобів навчання, сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), які стали основою реформування вищої освіти.

На сьогодні впровадження у ЗВО комп’ютерно орієнтованих методик формування професійної компетентності майбутніх учителів-філологів – це вимога сьогодення, цілеспрямований процес, що орієнтований на перехід від знанієвої парадигми в педагогіці до компетентнісної, зміну і розвиток освітнього процесу з метою одержання нової якості знань, адаптацію процесу навчання до нових економічних реалій.

Виходячи з цього, є всі підстави стверджувати, що обрана для дослідження Процькою Світланою Миколаївною тема дослідження „Комп’ютерно орієнтована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів” досить актуальна, соціально значуща і

своєчасна. А проведений дисертантом ґрунтовний аналіз науково-педагогічних публікацій показав, що ця проблема дослідженя недостатньо.

Оцінка основного змісту дисертації. Зміст дисертаційної роботи дисертантки засвідчує її прагнення переконливо довести, що формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів набуває ефективності за умов застосування у ЗВО комп’ютерно орієнтованої методики навчання.

Структура дисертації є традиційною і спрямована на вирішення завдань дослідження, які є досить конкретні та відповідають поставленій меті дослідження. Робота складається з анотації, вступу, 4-ьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (301 найменувань, із них 98 іноземними мовами) та 23 додатків. Повний обсяг дисертації становить 327 сторінок, з них 178 сторінок основного тексту. Робота містить 36 рисунків та 19 таблиць на 10 сторінках основного тексту.

У **вступі** актуальність проблеми, що досліджується, її методологічна і теоретична основа одержали належне обґрунтування, аргументацію і конкретизацію, чітко сформульовані мета, об’єкт, методи дослідження і завдання, які досить конкретні та відповідають поставленій меті. Логіка дисертації є послідовною, відповідає науковій проблемі і спрямована на системне її розв’язання.

Основна мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні і розробленні комп’ютерно орієнтованої методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів.

У першому розділі "**Теоретичні засади формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів в умовах інформатизації освіти**" досліджено особливості реалізації компетентнісного підходу до навчання студентів сучасного ЗВО в умовах комп’ютерно орієнтованого освітнього середовища; розкрито процес формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів в умовах інформатизації освіти як педагогічну проблему; проаналізовано передумови

становлення і розвитку ІКТ у процесі формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів в освітньому процесі ЗВО.

Авторка вважає, що новий етап реформування системи вищої освіти в Україні характеризується пошуком ефективних механізмів упровадження інноваційних підходів, форм, методів і засобів навчання студентів, що відповідають вимогам сучасного суспільства, а компетентнісно орієнтований підхід до формування професійної компетентності майбутніх фахівців став наразі новим концептуальним орієнтиром для системи освіти.

Світлана Миколаївна у підрозділі 1.1. і Додатку А дисертації проаналізувала і визначила сутність базових понять дослідження – "компетентність", "компетенція", "компетентний", "компетентнісний підхід", "компетентнісно орієнтована освіта", "професійна компетенція викладача", "професійно-педагогічна компетентність", уможливив розкриття взаємозалежності цих понять у контексті дослідження проблеми формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів.

Вагомим досягненням дисертаційного дослідження стало те, що авторка з позиції компетентнісного підходу розкрила важливість створення комп'ютерно орієнтованого освітнього середовища, яке на якісно новій основі дозволяє розв'язувати низку педагогічних і психологічних завдань впровадження компетентнісного підходу в сучасних ЗВО.

Цікавим видається спроба Світлани Миколаївни визначити компоненти професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів такі як: *предметна* (здатність самостійно набувати нові знання й уміння за фахом; здатність до розв'язування проблем у предметній сфері діяльності); *інформаційно-цифрова* (володіння інформаційними технологіями; спроможність знаходити інформацію; здатність систематизувати, узагальнювати її; здатність до критичного ставлення до інформації, поширюваної медійними засобами і реклами); здатність застосовувати знання, виявляти інформаційну грамотність); *комунікативна* (володіння сукупністю вербальних і невербальних засобів комунікації; здатність вступати в комунікацію з метою порозуміння в ситуаціях

професійного та міжособистісного спілкування); *особистісна* (здатність до самостійної пізнавальної діяльності, що передбачає спроможності до постановки і розв'язання пізнавальних задач у освітній та професійні сфері, пошук нестандартних рішень; створення і розв'язування проблемних ситуацій задля оптимізації процесів навчання і професійної діяльності; здатність навчатися впродовж життя; уміння аналізувати ситуацію на ринку праці тощо).

Викликає зацікавленість у роботі здійснений аналіз інформаційно-комунікаційних технологій (мережних, дистанційних, хмарних, Інтернет- та веб-технологій, систем управління навчанням) та електронних освітніх ресурсів, що передбачають реалізацію принципів відкритої освіти, підпорядковані сучасній освітній парадигмі людиноцентризму та рівного доступу до якісної освіти.

У другому розділі "**Моделювання процесу використання комп’ютерно орієнтованої методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів**" описано загальну методику дослідження проблеми, методологічні основи та гіпотезу, яка передбачає, що ефективність формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів підвищиться за умови застосування у ЗВО комп’ютерно орієнтованої методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів, складниками якої є мета (цілі), зміст, комп’ютерно орієнтовані форми, методи і засоби навчання.

Описуючи загальну методику дослідження авторка проаналізувала теоретично-джерельну базу дослідження, нормативно-правове забезпечення інформатизації ЗВО в Україні, визначила теоретичні, емпірічні та статистичні методи дослідження, стисло охарактеризувала зміст кожного із етапів дослідження.

Важливо відмітити, що у процесі дослідно-експериментальної роботи авторка особисто брала участь в апробації та практичному впровадженні основних положень дослідження у процесі проведення навчальних занять з педагогічних дисциплін, зокрема таких як "Педагогіка", "Педагогіка вищої школи", "Історія педагогіки" та ін. для майбутніх учителів-філологів, що

навчаються у Київському університеті імені Бориса Гринченка, Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Рівнському державному університеті.

На позитивну оцінку заслуговує уточнення змісту дефініції "комп'ютерно орієнтована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів", яку авторка визначила як сукупність ієархічно пов'язаних структурних компонентів (мети (цілей), змісту, комп'ютерно орієнтованих форм, методів і засобів навчання), що спрямована на формування професійно-педагогічної компетентності у майбутніх учителів-філологів в освітньому процесі сучасного ЗВО.

Безсумнівною заслугою С.М. Процької є те, що на основі проведеного теоретичного і методичного аналізу проблеми дослідження було виокремлено й обґрунтувано педагогічні умови використання комп'ютерно орієнтована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів, а саме: забезпечення професійно орієнтованого контексту; варіативність у доборі форм і методів; залучення майбутніх учителів-філологів до процесу опанування комп'ютерно орієнтованих засобів навчання як діяльності; здійснення моніторингу якості освітнього процесу.

Важливим доробком автора є створення і використання в освітньому процесі моделі комп'ютерно орієнтованої методичної системи формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів, що містить такі складники як цільовий, методологічного забезпечення, діяльнісно-практичний, змістово-технологічний, діяльнісно-корекційний, а також *критерії* сформованості професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів – мотиваційно-цільовий, професійно-когнітивний, професійно-діяльнісний, рефлексивно-оцінювальний та їх *рівні* сформованості – елементарний (репродуктивний); базовий (аналогії); поглиблений (творчий).

Думка Світлани Миколаївни, що реалізація індивідуалізації і інтенсифікації освітнього процесу, відкритості і доступності навчання можлива як результат впровадження у ЗВО комп'ютерно орієнтованої методичної

системи формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів, на наш погляд, є перспективною.

У третьому розділі "**Особливості використання комп'ютерно орієнтованої методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів**" обґрунтовано та описано сутність і особливості впровадження комп'ютерно орієнтованої методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів; розкрито особливості використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчання; описано методику навчання дисципліни "Педагогіка загальна" та укладено рекомендації щодо впровадження комп'ютерно орієнтованої методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів для професорсько-викладацького складу ЗВО.

На думку дисерантки, навчально-методичне забезпечення дисциплін педагогічного циклу потребує вдосконалення, а саме: розширення можливостей використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчання на аудиторних і позааудиторних заняттях, розроблення завдань творчого характеру для індивідуальних і колективних форм роботи, до модульного контролю з використанням програмних засобів. У цьому зв'язку вважаємо, що дисерантка цілком слушно подала в роботі не лише перелік, а й оптимальні співвідношення у відсотках традиційних і комп'ютерно орієнтованих складників (форм, методів, засобів навчання) методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів, що використовуються в процесі організації освітнього процесу майбутніх учителів-філологів за змішаною моделлю навчання.

Слід відмітити також, що в дисертації визначено особливості використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчання методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів, зокрема е-бібліотек, хмарних сервісів, соціальних мереж, комп'ютерно орієнтованих систем навчального призначення, засобів дистанційного навчання та ін., що створюють,

на її думку, сприятливі умови у ЗВО для формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів.

На позитивну оцінку заслуговує подання в роботі опису методики навчання дисципліни "Педагогіка загальна" в умовах упровадження в освітню діяльність комп'ютерно орієнтованої методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів майбутніх учителів-філологів на прикладі розгорнутих планів-конспектів семінарських занять.

Достатній рівень достовірності теоретичних положень і практичних результатів дисертаційного дослідження С.М. Процької досягається не лише теоретичними методами, а й завдяки проведенню педагогічного експерименту та математичній обробці отриманих даних.

У четвертому розділі "**Організація, проведення та результати експериментальної роботи**" описано хід та методику педагогічного експерименту, яка базується на методології та загальній програмі дослідження; обґрунтовано мету, завдання, методи, основні види та алгоритм проведення експериментальної роботи; подано опис способів оброблення даних та здійснено аналіз результатів експерименту; експериментально перевірено комп'ютерно орієнтовану методику формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів.

Досить ретельно автором сплановано й організовано аналітико-пошуковий, експериментальний (констатувальний, формувальний) і підсумково-коригувальний етапи експериментального дослідження.

На різних етапах експериментального дослідженням було залучено 764 студента – майбутніх учителів-філологів, з них на етапі констатувального формувального експерименту 197 осіб увійшли до експериментальної групи, 183 особи – до контрольної групи. Проведено анкетне опитування майбутніх учителів-філологів щодо їхньої обізнаності використання комп'ютерно орієнтованих засобів навчання в освітньому процесі (анкета представлена в Додатку В дисертації).

Тривалість, масовість, комплексність педагогічного експерименту та ретельність обробки його результатів дали можливість автору обрати оптимальний шлях реалізації експериментальної роботи і раціонального розв'язання завдань дослідження.

Вірогідність результатів, одержаних дисертантом, забезпечена теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням методів, адекватних меті і завданням дослідження; репрезентативністю вибірки; кількісним та якісним аналізом емпіричних результатів; застосуванням методів математичної статистики; всебічним і глибоким аналізом літературних джерел.

Кількісний аналіз результатів експериментальних даних наочно проілюстровано у вигляді таблиць і рисунків. Усе це засвідчує про належний рівень володіння автором сучасних засобів візуалізації даних науково-педагогічних досліджень та робить висновки, теоретичні положення і практичні результати дослідження наочними, логічними та переконливими.

Загальні висновки структуровані, відповідають завданням і відображають основні досягнення дисертанта, чим доводиться, що мета роботи досягнута і всі поставлені завдання виконано.

Всі **додатки** дисертації слушні, оскільки надають додаткові дані та показують результати впровадження розробок автора.

Основні положення і результати дисертаційної роботи висвітлено у 29 наукових публікаціях, з них: 1 навчальний посібник (у співавторстві); 7 статей (з яких 4 – одноосібні) у наукових фахових виданнях України (3 – включено до міжнародних наукометричних баз); 2 одноосібні статті – в зарубіжних періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз; 17 статей та тез доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій різного рівня (з них 2 – у співавторстві); 2 електронних навчальних курсі (у співавторстві).

Аналіз публікацій за темою дисертації дає підстави зробити висновок про те, що в опублікованих працях авторки повністю висвітлено його результати і рекомендації щодо їхнього впровадження. Обсяг і характер публікацій

дисертантки свідчить про їх фундаментальність, у них у повному обсязі відображені основні аспекти і результати дисертаційного дослідження.

Основні результати дисертаційного дослідження пройшли широку апробацію на наукових конференціях різного рівня (у містах Київ, Рівне, Варна); впроваджені в освітній процес Київського університету імені Бориса Грінченка (Довідка від 31.10.2017 р. № 160-н), Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Довідка від 26.10.2017 р. № 04-10/1827) та Рівненського державного гуманітарного університету (Довідка від 03.11.2017 р. № 237).

Автореферат дисертациї Процької Світлани Миколаївни написаний відповідно до нормативних вимог і повністю відповідає змісту і структурі роботи, дає чітке уявлення про особливості проведеного дослідження та його результати. У ньому достатньо повно викладено основні наукові здобутки, пропозиції та висновки дисертантки.

Стиль та мова викладених наукових положень дисертації та публікацій авторки послідовні, спостерігається логічний зв'язок проблем, що досліджуються.

Наукову новизну проблеми, що вивчається С.М. Процькою, можна оцінити в декількох аспектах: теоретико-методичному і практичному.

У теоретико-методичному аспекті – *вперше* розроблено модель комп’ютерно орієнтованої методичної системи формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів в освітньому процесі ЗВО; уточнено структуру професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів та обґрунтовано, що її компонентами є предметна, інформаційно-цифрова, комунікативна, особистісна складові; визначено критерії (мотиваційно-цільовий, професійно-когнітивний, професійно-діяльнісний, рефлексивно-оцінювальний), їх показники та рівні (елементарний, базовий, поглиблений) сформованості професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів; виокремлено, обґрунтовано та схарактеризовано педагогічні умови використання комп’ютерно орієнтованих форм, методів і засобів формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх

учителів-філологів; уточнено зміст понять "комп'ютерно орієнтована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів"; "формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього учителя-філолога"; дістали подальшого розвитку теоретичні та методичні основи створення і розвитку комп'ютерно орієнтованого освітнього середовища закладу вищої освіти у частині, що стосується використання комп'ютерно орієнтованої методичної системи для формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів.

У практичному аспекті – розроблено комп'ютерно орієнтовану методику формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів, складниками якої є мета (цілі), зміст, комп'ютерно орієнтовані форми, методи і засоби навчання; розроблено і впроваджено навчально-методичний комплекс для студентів і викладачів ЗВО, до якого увійшли навчально-методичний посібник "Комп'ютерно орієнтована освіта майбутніх філологів" (у співавторстві); електронні навчальні курси "Педагогіка загальна", "Педагогіка вищої школи" (у співавторстві) на базі системи MOODLE Київського університету імені Бориса Грінченка: (<http://e-learning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=83>, <http://e-learning.kubg.edu.ua/course/view.php?id=2745>), сертифікати яких подано в Додатку К дисертації; методичні рекомендації для проведення семінарських занять з навчальних дисциплін педагогічного циклу ("Історія педагогіки", "Педагогіка загальна", "Педагогіка", "Педагогічна творчість", "Методика виховної роботи", "Педагогіка вищої школи") з використанням комп'ютерно орієнтованої методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів.

Дискусійні положення та зауваження. Не зважаючи на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження С.М. Процької, вважаємо за доцільне висловити зауваження та проаналізувати дискусійні положення щодо вирішення досліджувальної проблеми:

1. Підрозділ 1.1, який має назву "Компетентнісний підхід до навчання студентів сучасного закладу вищої освіти в умовах комп'ютерно орієнтованого

освітнього середовища", присвячено в основному визначеню сутності базових понять дослідження, зокрема таких як "компетентність", "компетенція", "компетентний", "компетентнісний підхід", "компетентнісно орієнтована освіта", але при цьому в ньому відсутнє визначення поняття "комп'ютерно орієнтоване освітнє середовище". На наш погляд, дисертаційне дослідження сприймалося б більш системно і логічно, якби авторка проаналізувала б усі базові поняття дослідження, їх тлумачення і визначення, що зустрічаються в тексті дисертації, в одному параграфі першого розділу "Характеристика базових понять дослідження" і далі їх використовувала б в роботі.

2. Надто загально представлено в Розділі 1 (підрозділ 1.2) структуру професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів. На наш погляд, для студентів-філологів важливо сформувати також лінгвістичну (мовну), мовленнєву, соціокультурну, психологічну і методичну компетентність. Щодо інформаційно-цифрової компетентності, то краще було б її назвати ІКТ-компетентність, що точніше характеризує технологічні компоненти комп'ютерно орієнтованої методичної системи формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів.

3. Характеризуючи структурні компоненти комп'ютерно орієнтованої методичної системи формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів у Розділі 2 (підрозділ 2.2) Світланою Миколаївною не досить вдало названо комп'ютерні форми навчання, як online-лекція, online-семінарське заняття, online-CPC, так і розкрито їх суть. Як відомо, існує вже прийняті в науковій літературі поняття мультимедійна лекція, відеолекція, комп'ютерне тестування, дистанційна форма навчання тощо, які, на наш погляд, краще використовувати.

4. У Розділі 2 на рис. 2.3 схематично представлено відповідність інструментів відкритої системи та засобів комп'ютерно орієнтованої методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів. На наш погляд, дистанційне навчання (ДН) на базі системи Moodle не

є засобом навчання. Краще було б написати дистанційний навчальний курс (ДНК).

5. У тесті дисертації в Розділі 2 (підрозділ 2.5) досить ґрунтовно описано модель комп’ютерно орієнтованої методичної системи формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів. Проте, на нашу думку, не деталізовано механізм реалізації методологічного забезпечення означеної моделі. Крім того серед методологічних підходів не представлено рефлексивний підхід, який як відомо направлений на осмислення і усвідомлення знань, критичний аналіз його змісту, самонавчання і самовдосконалення, що важливо при використанні ІКТ в освітньому процесі.

6. Відзначаючи педагогічну доцільність укладання методичних розробок дисертуанткою, зокрема рекомендації до навчання дисципліни "Педагогіка загальна" в умовах використання комп’ютерно орієнтованої методики формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів (Розліл 3, підрозділ 3.3), зауважимо, що доцільно було б надати детальніше, покрокове використання комп’ютерно орієнтованих засобів навчання для викладачів ЗВО.

7. Рукопис має і окремі недоліки редакційного та стилістичного характеру. Всі таблиці та малюнки в основному тексті дисертації необхідно друкувати таким же розміром шрифту як і текст. Не якісно представлено в Розділі 3 дисертації рисунки, текст на яких, що подано дуже дрібним розміром шрифту, погіршує його сприйняття.

Разом з тим висловлені зауваження не є принциповими і в жодному разі не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Висновок. Аналіз роботи, автореферату й опублікованих наукових праць дає підставу зробити такий висновок: дисертаційне дослідження С.М. Процької на тему „**Комп’ютерно орієнтована методика формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх учителів-філологів**” є самостійним і завершеним науковим дослідженням, яке за актуальністю і змістом, обсягом та якістю оформлення, повнотою викладу і новизною її основних результатів у

публікаціях відповідає вимогам пунктів 9,10,12,13,14 "Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (зі змінами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор Процька Світлана Миколаївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри методики викладання

іноземних мов й

інформаційно-комунікаційних технологій

Київського національного

лінгвістичного університету

T.I. Коваль

